

Sabir seirdə elə bir yol və elə bir müasir mübarizə istiqaməti götürdü ki, həyatın heç bir sahəsi, məsələsi, problemi şerin təsvir dairəsindən kənar qalmadı.

...Mirzə Cəlil yeni — realist nəsrimizdə nə mövqə tutursa, Sabir də yeni inqilabi-satirik seirdə həmin mövqeyi tutur.

Mir Cəlil

Ədəbiyyat QƏZETİ

www.edebiyatqazeti.com

ادبیات قزتی

6 İyun 2008-ci il № 21 (3616)

1934-cü ildən çıxır

Qiyməti 30 qəpik

Çəkilənin adını birbaşa çəkməsə də, cəmi iki misradaca acı mənzərəsini çəkən, bütöv, boyaboy rəsmi-ni yaradan xalq şairi Rəsul Rza elə bil ki, Quliyev İbrahim Hilal oğlunun nakam ömrünə, yarımçıq qalmış sənətkar taleyinə elegiya kimi yazıb bu sətirləri:

*Od nə çəkdi — küldən soruş,
Baş nə çəkdi — dildən soruş...*

Əsasən portret heykəltəraşlığı sahəsində çalışıb-yaratmış İbrahim Quliyevin özünün indi baxıb xatırlamaq üçün nə bir şəkli, portreti qalıb, nə də oğul-qız, nəvə-nəticə yadigarı. "Elə bil ki, həyatda bu adda, bu nişanda bir cavan yaşamayıb". Yalnız Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının üçüncü cildinin 267-ci səhifəsində şəkil-siz-filansız verilmiş qısa tərcümeyi-hal yazılıb: "Quliyev İbrahim Hilal oğlu (1902-1941) — ilk Azərbaycan heykəltəraşlarından biri, Bakıda Daşyonma və Heykəltəraşlıq Emalatxanası studiyasında (1920-1922) və Moskva Ali-texniki Emalatxanasında (1925-1927) oxumuşdur. Bakıda K.Marksın büst abidəsinin (1920) və M.Ə.Sabirin heykəlinin (1922, ilk variantı) yaradılmasında iştirak etmişdir. Onun "Skripka çalan qız" fiquru (gəc,

1922, qalmamışdır, "Volterin portreti" (ağac, 1923, Azərbaycan İncəsənət muzeyi) və s. əsərləri kompozisiya sadəliyi, dinamikliyi və formalarnın plastikliyi ilə fərqlənir".

Vəssalam... Artıq-əksik daha heç nə... Ancaq bu yazılanların tək birçə ilməindən tutub çəksən göy kişnər, bulud ağlar! Desən ki, ölüm tarixi ensiklopediyada 1940-cı il kimi göstərilən İbrahim Quliyev əslində 1939-cu ildə repressiya cəlladlarının qanlı əlləriylə güllələnib, heyrətdən tükərlin biz-biz duracaq.

"Baş nə çəkdi?.."

Niyə, nə səbəbə? Bundan beləsinə heykəltəraşın əmisi oğlu Yusif Yanar danışır. Qırıq-qırıq, kəlmə-kəlmə. Lap elə İbrahim Quliyevin öz taleyi kimi:

— Ailədə beş qardaş, iki bacı olublar. Qardaşlardan üçü — İbrahim, Ağasəlim, Rəhim heykəltəraş idi. Heç nəyin üstündə 1939-cu ildə güllələyiblər İbrahim Quliyevi. Üzünə durublar ki, müsavətçi olub, Mirzəbala Məmmədada, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə ilə dost imiş. Onun üstündə atamı da həbs ediblərmiş. Tapançanı başına dirəyib soruşurlarmış ki, İbrahim haqqında nə bilirsən, o, kimlərlə dostluq edirdi, nə danışırdı? Onun haqqında az, çox az məlumat bilirik. Güllələnənməmişdən 5 il əvvəl sürgün olunmuş, Stalin rejiminin ən dəhşətli düşərgələrindən biri — Kola yarımadasının cənubunda yerləşən Solovkiyə salınmışdı. Azərbaycandan iki incəsənət ustası — Ələkbər və İbrahim həmin adalara sürgün edilmişdilər. Birinci haqqında heç bir xəbər-ətər yoxdu. İbrahim Quliyev isə beş il sonra bu cəhənnəm məşəqqətindən qulaqları tutulmuş, kar halda qayıtsa da, yenidən repressiyaya məruz qaldı, 1939-cu ildə güllələndi. Onun sürgün olduğu düşərgədə yaradılmış muzeyin bələdçisi bildirir ki, burada 20-30 min ziyalı Stalin rejiminin qurbanı olub. Bələdçiyə görə Solovki dustaqları "SLON" (xüsusi təyinatlı Solovsk düşərgəsi) adlı əlyazma jurnal buraxırmış. Bu jurnalın cəmi 10 sayı çıxıb. Hazırda Moskvada keçmiş Lenin kitabxanasında saxlanılır. Hərdən düşünürəm ki, kaş o jurnalları vərəqləyə biləydik. Bəlkə əmim oğlunun bir əl izi, yaradıcılıq nişanı ilə rastlaşardıq. Kim bilir... İbrahim Quliyev yaxşı kamañça çalarmış. O, sürgündən qayıdandan sonra KQB-də 40 il diş həkimi (!) işləmiş dayım hərdən ona təkid edərmiş ki, götür kamañçanı, bir hava çal. Bir az çalandan sonra "Qulaqlarım eşitmir, çala bilmirəm" — deyərmiş. Qardaşım Ağababa Quliyevin "İncəsənət" qəzetinin 30 noyabr 1991-ci il tarixli sa-

yında "Üç qardaş — üç rəssam" adlı məqaləsi dərc edilib. O məqalədə İbrahim Quliyev haqqında nisbətən geniş məlumat verilib. Bu nəsil istedadlı nəsil olub. Mehdi Hüseynzadə ilə qohumluğumuz var. O da rəssamlıq məktəbində oxuyurmuş. Dayım Əsgər Abbasovla yaxın dost imişlər. Əsgər Abbasov sonralar Musiqili Dram Teatrında baş rəssam olub. Əmim oğlu İbrahim Quliyev Fidel Kastronun büstünü hazırlamışdı. Deyilənlərə görə Brejnev Kubaya səfər edərkən həmin büstü Fidel Kastroya hədiyyə edib.

Onun oğlu Səlim Quliyev də heykəltəraşdı. Ümumiyyətlə, nəslimiz öz istedadı və sədəqətliyiylə seçilib. Atam Əyyub Quliyev Mirzəbala Məmmədadaşayla, Məhəmməd Əmin Rəsulzadəylə dost olub. Mirzəbala Məmmədadəni atam bir müddət bağ evində gizli saxlayıb, bolşeviklərin əlinə verməyib. Bu cür sədəqətli nəslin nümayəndələri isə sonralar sürgün edilib, min cür əzab-əziyyətdə düşər olublar. "Yunost" jurnalının 1989-cu ilin mart sayında Volkovun məqaləsi dərc olunub. Həmin məqalədə müsavətçi azərbaycanlıların Solovki düşərgəsində çəkdiyi əzabdan da bəhs olunub. Yaxşı olardı ki, o tarix diqqətlə araşdırılınsın...

Söhbəti dəyişib yenidən İbrahim Quliyevin üzərinə gətirirəm. Dahi Azərbaycan şairi Mirzə Ələkbər Sabirin 1922-ci ildə Bakının qala divarlarıyla üzəüz salınmış Sabir parkında qoyulmuş heykəlinin ilk variantının aqibətini soruşuram.

— İndi o heykəl Balaxanı qəsəbəsində böyük şairin adını daşıyan parkdadı, — deyir. — Sabir xalqımızın böyük şairi, qüdrətli söz ustasıdır. Bizim nəsilə də, ailəmizdə Sabir yaradıcılığına həmişə xüsusi bir məhəbbət olub. "Bənzərəm bir qocaman dağa ki, dəryada durar" — deyər öz ədəbi kimliyinin hökmünü inamla verən Sabir bütün dövrlərin, gələcəyin şairidir. Onun şeirləri həmişə ailə üzvlərimizin dilinin əzbəri olub. Bu sevginin xüsusi bir özəlliyi də var. AXI nəslimizin istedadlı və nakam nümayəndəsi İbrahim Quliyevin barmaqları bu dahi şairin heykəli üzərində gəzmiş, onu xüsusi sevgi və məhəbbətlə yığırub-yapmışdı. Sabirin heykəlinin ilk variantı həm də İbrahim Quliyevin son yadigarıdır. O heykəl özüyə bərabər mənim əziz, unudulmaz əmim oğlunun xatirəsini yaşadır. Elə bil ki, dahi şairlə yanaşı o, öz heykəlini də ucaldıb. Elə bil ki, ömrün, dövrünün vəfəsizliyi qəlbinə sızıbmiş. Ona görə də tələsib. Tələsib və çox şükür ki, əbədi olana, əbədi qalana sığınub, Sabirə, eyni zamanda, öz sənətinə sığınub, ona pənah aparıb.

S.Hüseynoğlu